

AMICUS CURIAE INSTITUTAS UŽSIENIO ŠALIŲ IR TARPTAUTINĖJE TEISĖJE: (DIS)KVALIFIKUOJANTYS POŽYMIAI IR GRETIMI INSTITUTAI (2011)

Tyrėjas: Petras Ragauskas

Darbe aptariami kai kurie Lietuvoje vis dar menkai (tačiau tarptautinėje teisėje bei įvairių užsienio šalių teisinėse sistemose gerai) žinomo *amicus curiae* (vienos universaliausiu, paprasčiausiu ir bene mažiausiai kainuojančiu teismo atsiverimo formų) instituto aspektai. Autorius pastebi, kad pats šiuo terminu žymimas reiškinys gali būti analizuojamas įvairiais aspektais: socialiniu, politiniu, teisiniu arba kultūriniu. Netgi apsiribojant jo svarstymais teisiniame kontekste, reikšmingų aspektų yra daugiau nei vienas ar du. Tačiau, autoriaus pasirinkimu, šiame darbe trumpai apibūdinamas šio instituto paplitimas, pristatomi pagrindiniai *amicus curiae* bruožai užsienio šalių ir tarptautinėje teisėje. Aptariama subjektų, atliekančių šį vaidmenį, įvairovė, analizuojama, kuo *amicus curiae* skiriasi nuo šalių, byloje dalyvaujančių trečiųjų asmenų, ekspertų ar liudytojų. Trumpai apibūdinamas *amicus curiae* ir lobistinės veiklos santykis.

Apibendrinamas darbe nagrinėti klausimus, autorius pažymi, kad *amicus curiae* institutas yra išties įvairialypis ir skirtingose jurisdikcijose jo turinys nesutampa. Kita vertus, teisinis šio instituto reglamentavimas arba neegzistuoja, arba yra gana skurdus. Tačiau tai nėra vien trūkumas, nes tokia padėtis suteikia tam tikro lankstumo. Tam tikra prasme paradoksalu, kad aptariamas institutas neturi aiškių rėmų netgi Jungtinėse Amerikos Valstijose – teisinėje sistemoje, kurioje jis bene labiausiai paplitęs. Tiesą sakant, šioje šalyje netgi dabartiniu metu laikomasi tam tikrais aspektais priešingų pozicijų.

Autoriaus nuomone, vienas kertinių klausimų – ar *amicus curiae* yra savų interesų neturintis teismo tarnas, kurio paskirtis apsaugoti šios institucijos autoritetą, ar tam tikrą interesą ginantis proceso dalyvis. Į šį klausimą vienareikšmiu atsakymo taip pat nėra. Vis dėlto šiuolaikinėje teisėje laikoma, kad intereso turėjimas savaime nėra diskvalifikuojanti aplinkybė. Nors versijos dėl paties suinteresuotumo ribų pačios įvairiausios (tarp jų yra netgi ir tokių, kad specifinio intereso neturintis asmuo negali būti pripažintas *amicus*; šiuo atveju, tarkim, mokslinis interesas gali būti laikomas nepakankamu).

Autorius taip pat pastebi, kad įvairiose teisinėse sistemose laikomasi nuostatų, kad *amici* nėra šalys, nėra tretieji asmenys, nėra liudytojai, nėra ekspertai. Tačiau realybė neleidžia teigti, kad šiems proceso dalyviams būdinga itin griežta skirtis. Tam tikromis sąlygomis statusai gali susipinti. Šiai situacijai didelės įtakos turi ir tai, kad *amicus curiae* neretai pasitelkiamas užpildyti esamoms spragoms (byloje nedalyvaujančių trečiųjų suinteresuotų asmenų atstovavimo, gynėjo atsisakančio teisiamo asmens interesų faktinio atstovavimo etc.).

Kita vertus, *amicus curiae* vaidmenį gali atlikti patys įvairiausi subjektai: nuo valstybės institucijų iki individų, nuo religinių organizacijų iki profesinių sąjungų ir t. t. Vis dėlto praktikoje matyti, kad aptariamas institutas itin glaudžiai susijęs su viešojo intereso atstovavimu ir gynimu. Visuotinai įprasta, kad svarbiausią vaidmenį atliekantys *amici* – viešieji asmenys, ypač tie, kurie viešajam interesui atstovauja *ex officio* (pavyzdžiui, prokurorai). Privačių subjektų teisės ar bent realus vaidmuo gerokai menkesni.

Galiausiai autorius konstatuoja, kad *amicus* potencialiai atlieka lobistinei veiklai artimą informacinės sklaidos kanalo funkciją, padedančią teismą informuoti apie galimą patiesnį jo priimanų sprendimų poveikį. Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui stumtelėjus Lietuvos teisinę sistemą precedentinę teisę apibūdinančios *stare decisis* doktrinos įsitvirtinimo linkme, tokio informavimo kanalo panaudojimo perspektyva gali būti itin naudinga ir mūsų šalyje.